

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ
INTERNET:

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
<http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/78/99

KOŚCIÓŁ W III RZECZYPOSPOLITEJ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SPIS TREŚCI

◆ ZMIANY STOSUNKU DO KOŚCIOŁA W LATACH '89 - '98.....	1
◆ SPOŁECZNE ZRÓŻNICOWANIA OPINII O KOŚCIELE	7
◆ WPŁYW KOŚCIOŁA NA ŻYCIE KRAJU	10
◆ RETROSPEKTYWNE OCENY ZMIANY SYTUACJI KOŚCIOŁA PO ROKU '89.....	18
◆ POSTRZEGANE ZMIANY RELIGIJNOŚCI POLAKÓW PO ROKU '89.....	22

W jednym z ostatnich badań¹ podjęliśmy kwestię zmian społecznej percepcji Kościoła od momentu zainicjowania przekształceń systemowych w Polsce do chwili obecnej. Interesowały nas jedynie oceny funkcjonowania Kościoła jako podmiotu działającego na arenie publicznej, nie zaś opinie dotyczące wypełniania przez niego misji religijnej. Skupiliśmy się zatem na instytucjonalnym, a nie wspólnotowym aspekcie działalności Kościoła. Obraz przemian postrzegania Kościoła uzyskaliśmy dokonując zestawienia opinii o nim, jakie respondenci wyrażali w ciągu ostatnich jedenastu lat, oraz opierając się na retrospektywnych ocenach badanych odnoszących się do sytuacji Kościoła i religijności Polaków przed rokiem '89 i obecnie. Oparte na retrospekcji oceny ogółu społeczeństwa zestawiliśmy ponadto z opiniami na ten temat samych księży.

ZMIANY STOSUNKU DO KOŚCIOŁA W LATACH '89 - '98

U schyłku PRL Kościół cieszył się niemal powszechnym zaufaniem w społeczeństwie - jego działalność w tym okresie dobrze oceniano ponad 80% badanych. Nie będzie nadużyciem stwierdzenie, że żadna inna instytucja życia publicznego ani siła społeczna nie mogła mu w tym okresie dorównać pod względem autorytetu i szacunku społecznego. Jeszcze w styczniu '89 nawet opozycja polityczna z Lechem Wałęsą na czele nie mogła liczyć na tak silną i jednoznacznie wyrażaną aprobatę swej działalności publicznej. (Już w marcu '89 po rozmowach Okrągłego Stołu i tuż przed powtórnią legalizacją „Solidarności” zbliżone oceny,

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (105), 4-9 lutego '99, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłej ludności Polski (N=1111).

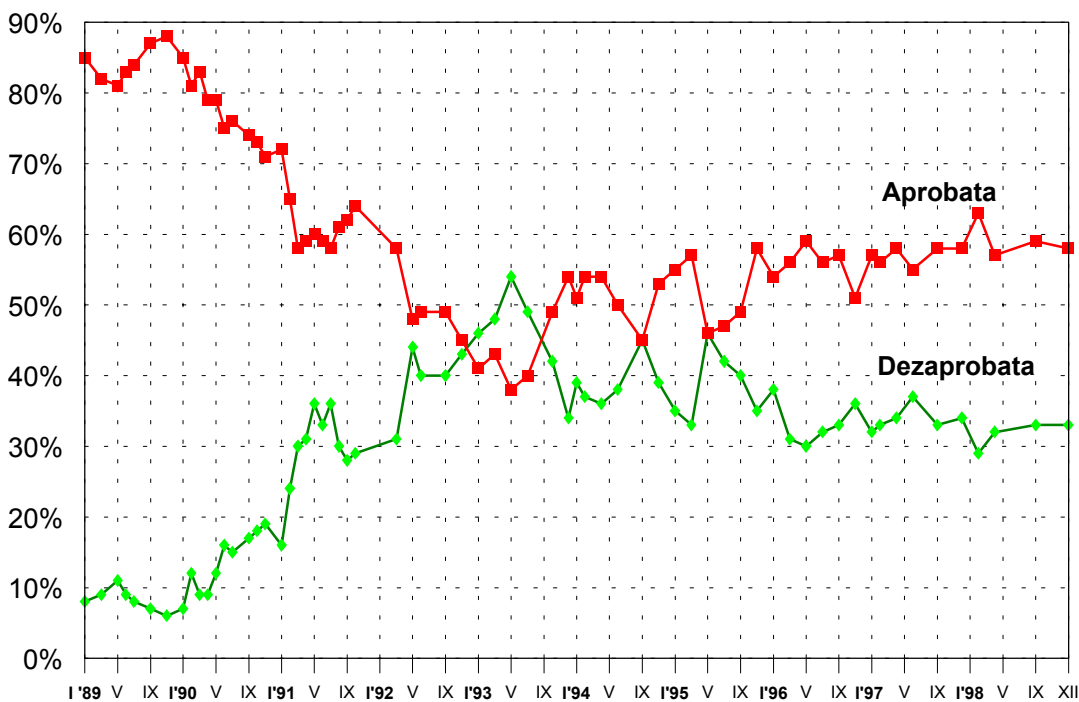
równie pozytywne jak w stosunku do Kościoła, deklarowano wobec Lecha Wałęsy i „Solidarności”). Szczególny autorytet społeczny Kościoła wynikał w znacznej mierze stąd, że obok swojej podstawowej misji religijnej instytucja ta spełniała również zastępczo funkcje pozareligijne związane ze staraniem o zachowanie tożsamości narodowej i kulturowej Polaków oraz reprezentowaniem społeczeństwa wobec władzy państwowej². Po roku '89 wraz z rozwojem instytucji państwa demokratycznego Kościół stanął wobec konieczności redefinicji swojego miejsca w społeczeństwie. Pierwsze symptomy spadku aprobaty Kościoła pojawiły się w połowie roku '90, w okresie narastania kontrowersji wokół projektu wprowadzenia religii do szkół, które nastąpiło ostatecznie we wrześniu tego roku. Mimo że większość społeczeństwa deklarowała wówczas poparcie dla powrotu lekcji religii do szkół, dość znaczny sprzeciw budziło to wśród części elit społecznych.

W kolejnych latach, aż do połowy roku '93, następowało dalsze stopniowe pogarszanie się ocen działalności Kościoła jako instytucji publicznej. W tym okresie trwały dyskusje na temat ideologicznego kształtu państwa: nadal żywe były kontrowersje wokół obecności religii w szkołach, przedmiotem powracających sporów była kwestia prawnej regulacji dopuszczalności przerywania ciąży. Projekt nowej ustawy dotyczącej aborcji „O ochronie prawnej dziecka poczętego” pojawił się jeszcze w maju '89, jednak sprawa ta po wielu dyskusjach (miarą społecznego zaangażowania w jej rozstrzygnięcie było utworzenie pod koniec roku '92 Krajowego Komitetu na Rzecz Referendum, którego pracami kierował Zbigniew Bujak³) została prawnie rozstrzygnięta dopiero w styczniu '93, kiedy to przyjęto kompromisową ustawę „O planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży”. Nie wprowadzono wówczas całkowitego zakazu aborcji, ale wykluczono jej dokonywanie ze względów społecznych.

² Por. Piotr Mazurkiewicz „Tożsamość polskiego Kościoła po 1989 roku”, w: „Kościół wobec integracji europejskiej”, pod red. J. Grosfelda, Warszawa 1997.

³ Pod apelem o przeprowadzenie referendum w sprawie karalności aborcji Komitet zebrał w grudniu '92 ponad 400 tys. podpisów.

RYS. 1. ZMIANY OCEN DZIAŁALNOŚCI KOŚCIOŁA

Sformułowanie pytania dotyczące oceny działalności Kościoła było od roku '89 kilkakrotnie zmieniane. Do września '89 pytanie brzmiało: „Przedstawię Panu(i) listę organizacji, grup i osób z życia publicznego kraju. Jak Pan(i) ocenia działalność każdej z nich? Czy zgadza się Pan(i), że ich działalność dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?”. Od listopada '89 do października '91: „Proszę teraz ocenić działalność różnych instytucji, organizacji oraz osób pełniących ważne funkcje w kraju. Czy, Pana(i) zdaniem, działalność Kościoła rzymskokatolickiego dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?”. Od marca '92 do września '97: „Proszę Pana(i) o ocenę działalności różnych instytucji i organizacji. Czy, Pana(i) zdaniem, działalność Kościoła rzymskokatolickiego dobrze służy społeczeństwu?”. Od grudnia '97 zadajemy pytanie: „Proszę Pana(i) o ocenę działalności różnych instytucji i organizacji. Jak by Pan(i) ocenił(a) działalność Kościoła rzymskokatolickiego?”. Jednak, jak wskazuje analiza wyników, zmiany w brzmieniu pytania nie wpłynęły znacząco na odpowiedzi badanych.

W początkach roku '93 toczyła się również debata nad wprowadzeniem do ustawy o radiofonii i telewizji zapisu o respektowaniu w elektronicznych mediach chrześcijańskiego systemu wartości. Ostatecznie w marcu tego roku weszła w życie ustawa zobowiązująca nadawców do ich przestrzegania. Opinia publiczna, jeszcze przed przyjęciem tego zapisu raczej krytycznie ustosunkowywała się do niego (w grudniu '92 poparło go 32% badanych, odrzuciło - 45%). Spodziewano się, że zwiększy on wpływ Kościoła na telewizję i ograniczy

jej niezależność, oznaczając *de facto* powrót cenzury⁴. W tym też okresie - od stycznia do lipca '93 - zanotowaliśmy najgorsze z dotychczasowych opinie na temat działalności Kościoła (np. w maju oceny krytyczne przeważały nad pozytywnymi aż o 16 punktów procentowych). Takiej sytuacji nie było nigdy wcześniej ani nigdy potem.

Na pogarszanie się ocen działalności Kościoła w tym okresie wpłynęło zapewne również jego postrzegane zaangażowanie w politykę, w tym szczególnie w okresie przedwyborczym. Pożywką dla krytyki były z jednej strony, niekiedy szeroko komentowane w mediach, wypowiedzi niektórych przedstawicieli Kościoła mające charakter instrukcji wyborczej (szczególnie w okresie kampanii wyborczej '91), z drugiej zaś próby wykorzystywania autorytetu Kościoła przez partie i ugrupowania polityczne, usiłujące zwiększyć w ten sposób swój kapitał polityczny. Przed wyborami parlamentarnymi w roku '91 zdecydowana większość badanych (81%) wyrażała sprzeciw wobec udzielania przez Kościół poparcia ugrupowaniom politycznym, natomiast co drugi respondent (52%) był przekonany, że przedstawiciele Kościoła zachęcają do głosowania na niektóre partie. Przy tym ujawnił się interesujący paradoks: choć przeważała opinia, iż uzyskanie przez dane ugrupowanie poparcia Kościoła zwiększa jego szanse w wyborach (sądziło tak 53% ankietowanych), jednak zarazem o połowę mniej badanych (26%) podzielało pogląd, że kandydat popierany przez Kościół jest bardziej wart tego, by zasiadać w parlamencie. Jednocześnie, jak wynika z deklaracji respondentów, akcentowanie przez partię w programie wyborczym wartości chrześcijańskich nie sprzyjałoby poparciu dla niej, ale raczej wywoływałoby niechęć⁵. Nasuwa to wniosek, że obawy przed wpływem Kościoła na decyzje wyborcze głosujących były silniejsze niż rzeczywiste możliwości jego oddziaływania w tym zakresie.

Jeszcze większą dezaprobatę społeczną, a w najlepszym razie obojętność, budziło powoływanie się na wartości chrześcijańskie w kampanii przed wyborami parlamentarnymi '93. Blisko połowa badanych (48%) odrzucała wówczas możliwość głosowania na ugrupowanie kładące nacisk na wartości chrześcijańskie, a 37% deklaroowało obojętność

⁴ Por. komunikat CBOS „Wartości chrześcijańskie w ustawie o RTV”, grudzień 1992.

⁵ Por. komunikat CBOS „Wybory ideologiczne Polaków”, październik 1991.

wobec niego. Tylko dla 12% respondentów stanowiłoby to zachętę do głosowania. Z drugiej jednak strony niechęć wzbudzało również manifestowanie poglądów sprzecznych z nauką Kościoła - podkreślanie prawa kobiet do przerywania ciąży⁶. Można więc mówić o niechęci i dystansowaniu się wyborców wobec prowadzenia przez partie sporów ideologicznych oraz wykorzystywania przez nie w walce wyborczej argumentów angażujących (w sposób pozytywny lub negatywny) autorytet Kościoła. Należy jednak pamiętać, że - pomimo deklarowanej niechęci do nadmiernego eksponowania w programach wyborczych treści ideologicznych - stosunek do Kościoła i wartości chrześcijańskich był i pozostaje jednym z najważniejszych kryteriów podziałów politycznych w społeczeństwie, determinujących w dużej mierze preferencje polityczne i partyjne.

Po wygranych przez lewicę wyborach w roku '93, w okresie od października '93 do września '95 akceptacja działalności Kościoła nieco wzrosła - wyrażała ją mniej więcej połowa badanych, a liczba opinii krytycznych na ogół nie przekraczała 40%. Poprawa postrzegania działalności Kościoła była zapewne wynikiem zmniejszenia się obaw, po dojściu do władzy koalicji SLD-PSL, przed jego nadmiernym wpływem na sprawy publiczne. Ponadto zbiegła się ona w czasie z coraz bardziej wyraźną ewolucją postaw hierarchów Kościoła, bardziej ostrożnych w wypowiedziach dotyczących bieżącej sytuacji politycznej i unikających konfrontacji z nowymi władzami (czego przykładem brak spektakularnych sporów wokół przedłużającej się ratyfikacji konkordatu). Ewolucja ta widoczna była już w lipcowym oświadczeniu Episkopatu, w którym stwierdzono, że Kościół nie popiera publicznie żadnego ugrupowania politycznego startującego w wyborach. W tym okresie krótkotrwałe pogorszenie opinii o Kościele zanotowaliśmy we wrześniu '94. Być może była to reakcja na - odbieraną jako ingerencję w sferę polityki - ówczesną krytykę rządu Waldemara Pawlaka przez biskupów zaniepokojonych odłożeniem ratyfikacji konkordatu, nowelizacją ustawy antyaborcyjnej i „powrotem do praktyk PRL”. Stosunkowo bardziej krytycznie oceniano działalność Kościoła także w okresie kampanii prezydenckiej (maj - lipiec '95).

⁶ Por. komunikat CBOS „Przed wyborami. Orientacje polityczne zwolenników partii i ugrupowań wyborczych”, sierpień 1993.

Jeszcze bardziej wyraźnie poprawiły się opinie o Kościele w okresie wyborów prezydenckich i po nich. Od tego momentu są one dość stabilne - pozytywnie ocenia jego działalność ponad połowa badanych, krytycznie - mniej więcej co trzeci. W lutym '98, niedługo po objęciu władzy przez obecną koalicję, aprobatą działań Kościoła sięgnęła nawet 63%, dezaprobatą zaś spadła poniżej 30%.

Jak już wspominaliśmy, stosunek do Kościoła i jego roli w życiu publicznym jest jednym z wyznaczników tożsamości politycznej w Polsce. Zmiany ocen działalności Kościoła (w tym przede wszystkim negatywnych) są w znacznym stopniu zbieżne ze zmianami deklaracji politycznych Polaków. Od lipca '90, od kiedy badamy orientacje polityczne społeczeństwa, aż do pierwszych miesięcy roku '92 (okres rządów Mazowieckiego i Bieleckiego i początek działalności rządu Olszewskiego) poglądy prawicowe dominowały na lewicowymi, a pozytywne oceny działalności Kościoła wyraźnie przeważały nad negatywnymi. W maju '92, pod koniec urzędowania gabinetu Jana Olszewskiego, w efekcie stopniowego spadku identyfikacji prawicowych i wzroście lewicowych, obie orientacje polityczne niemal się zrównoważyły i jednocześnie nastąpił wyraźny wzrost krytycyzmu i spadek aprobaty w opiniach o Kościele. Po ukonstytuowaniu się rządu Hanny Suchockiej i w pierwszym okresie jego funkcjonowania (koniec roku '92) zaczęła rosnąć liczba zwolenników lewicy, natomiast odsetek badanych identyfikujących się z prawicą wahał się, utrzymując się na zbliżonym poziomie. Wzmogła się zarazem dezaprobatą działalności Kościoła. W maju '93, kilka miesięcy przed upadkiem gabinetu Hanny Suchockiej, zanotowaliśmy rekordowo niski odsetek deklaracji prawicowych i najgorsze z dotychczasowych opinie o Kościele. Już po upadku rządu, wbrew ogólnym tendencjom, nastąpił wzrost deklaracji lewicowych i zarazem poprawa postrzegania działalności Kościoła. Po powołaniu rządu Waldemara Pawlaka popularność lewicy zaczęła stopniowo maleć - mniej więcej od stycznia '94 do maja '95 żadna z opcji politycznych nie zyskiwała wyraźnej przewagi. W tym okresie oceny działalności Kościoła podlegały pewnym wahaniom, zależnie od aktualnej sytuacji społeczno-politycznej (wspomniany spadek aprobaty Kościoła we wrześniu '94 oraz

		CBOS
Korelaty opinii o działalności Kościoła	r Pearsona*	
Uczestnictwo w praktykach religijnych	0,41	
Prawicowe poglądy polityczne	0,32	
Słuchanie „Radia Maryja”	0,28	
Autodeklaracje głębi wiary	0,26	
Ocena sytuacji politycznej	0,24	
Prognozy dotyczące sytuacji w Polsce w najbliższym roku	0,23	
Ocena sytuacji kraju	0,22	
Ocena sytuacji gospodarczej	0,19	
Wiek	0,13	
Wielkość miejsca zamieszkania	0,12	
Ocena własnych warunków materialnych	0,10	
Wykształcenie	0,09	
Ocena poziomu życia rodziny	0,09	

* Wszystkie korelacje na poziomie istotności statystycznej $p=0,001$.

Analiza współczynników korelacji wskazuje, że postrzeganie działalności tej instytucji najsilniej wiąże się z religijnością badanych mierzoną częstością uczestnictwa w praktykach religijnych, a w mniejszym stopniu - z autodeklaracjami głębi wiary i słuchaniem „Radia Maryja”. Im częstszy udział w praktykach religijnych, tym lepsze opinie o Kościele. Wśród badanych praktykujących kilka razy w tygodniu oceny pozytywne są niemal powszechne, deklaruje je 87% z nich. Opinie pozytywne przeważają nad negatywnymi także wśród osób co najmniej kilka razy w miesiącu biorących udział w mszach, nabożeństwach itd. Krytycyzm wyraźnie dominuje wśród praktykujących sporadycznie (kilka razy w roku) lub wśród nie uczestniczących w praktykach religijnych. Ponadto oceny działalności Kościoła są tym lepsze, im głębsza deklarowana wiara oraz częstsze słuchanie „Radia Maryja”.

Tabela 1

Uczestnictwo w praktykach religijnych	Ocena działalności Kościoła		
	dobra	zła	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Kilka razy w roku	87	6	6
Raz w tygodniu	69	23	8
Kilka razy w miesiącu	56	32	12
Kilka razy w roku	35	52	14
W ogóle nie uczestniczy	24	69	7

Drugim, obok religijności, ważnym elementem warunkującym opinie w tej kwestii są poglądy polityczne badanych. Pozytywne oceny działalności Kościoła dominują wśród osób o orientacji prawicowej, negatywne zaś przeważają wśród badanych identyfikujących się z lewicą.

Tabela 2

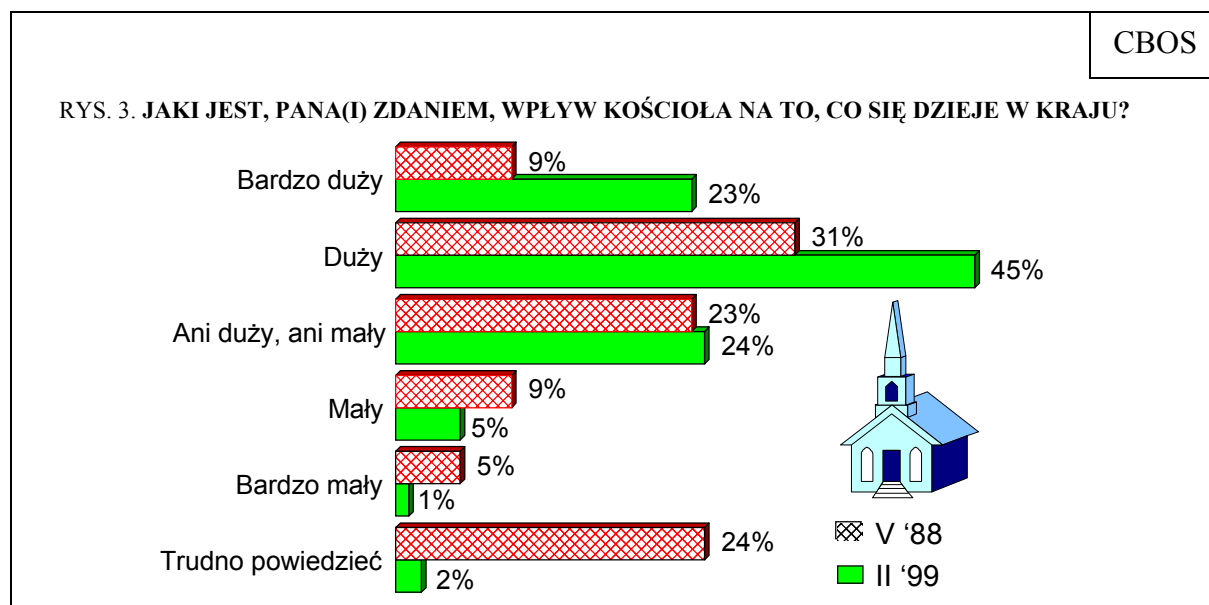
Deklarowane poglądy polityczne	Ocena działalności Kościoła		
	dobra	zła	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Prawicowe	76	18	6
Centrowe	59	33	8
Lewicowe	38	54	7
Trudno powiedzieć	52	29	19

Postrzeganie działalności Kościoła wiąże się także z opiniami i prognozami dotyczącymi sytuacji w kraju, w tym szczególnie z ocenami sytuacji politycznej. Im są one lepsze, tym większa aprobatą aktywności Kościoła. Pozytywnym ocenom sprzyja także zadowolenie z własnej sytuacji materialnej oraz z poziomu życia rodziny.

Spośród cech socjodemograficznych na opinie o Kościele wpływają: wiek, miejsce zamieszkania oraz wykształcenie. Działalność Kościoła spotyka się z relatywnie największą akceptacją wśród osób starszych - powyżej 55 roku życia, mieszkańców wsi i miasteczek oraz wśród badanych najslabiej wykształconych.

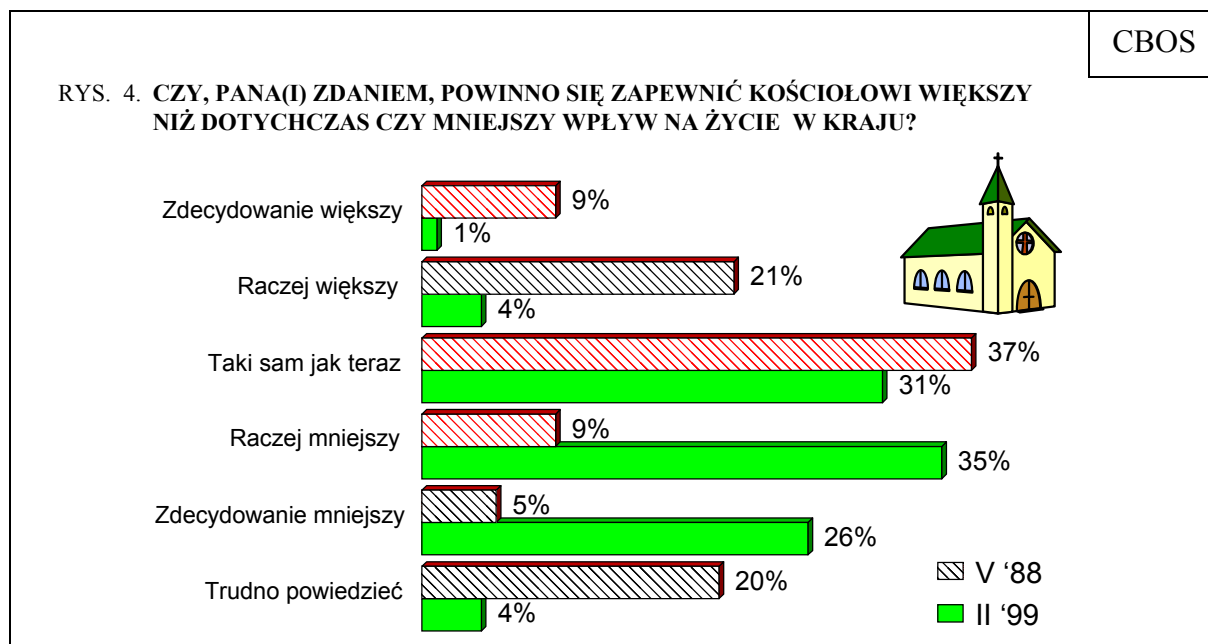
WPLYW KOŚCIOŁA NA ŻYCIE KRAJU

W ciągu blisko jedenastu lat - od maja '88 do lutego '99 - istotnie zwiększył się postrzegany wpływ Kościoła na to, co się dzieje w kraju. Odsetek osób sądzących, że jest on duży lub bardzo duży, wzrósł o 28 punktów. Obecnie ponad dwie trzecie ankietowanych (68%) ma przeświadczenie o dużym oddziaływaniu Kościoła na życie kraju, w tym niemal co czwarty (23%) sądzi, że wpływ ten jest bardzo duży.

Ocena wpływu Kościoła na sprawy kraju jest uwarunkowana w znacznej mierze przez światopogląd badanych, wyrażający się w częstości praktyk religijnych, a także w deklarowanych poglądach politycznych. Im badani częściej uczestniczą w praktykach religijnych, tym rzadziej są przekonani o dużym i bardzo dużym wpływie Kościoła na życie kraju. Jednak nawet wśród osób praktykujących kilka razy w tygodniu, a zatem, jak można sądzić, najsilniej związanych z Kościołem, opinia o jego dużym wpływie jest dość rozpowszechniona - podziela ją blisko połowa z nich. Pozostałe osoby z tej grupy określają oddziaływanie Kościoła na życie kraju jako „ani małe, ani duże”, a tylko nieznaczny odsetek - jako małe lub bardzo małe. Przekonaniu o dużym wpływie Kościoła sprzyjają lewicowe poglądy polityczne, choć takie opinie dominują także wśród osób o orientacji prawicowej.

Postrzegany wzrost wpływu Kościoła na życie kraju pociągnął za sobą zmianę stosunku wobec jego obecności na forum publicznym. O ile przed rokiem '89 opowiadano się w większości za zachowaniem bądź nawet zwiększeniem jego oddziaływania na sprawy kraju, o tyle obecnie większość badanych chciałaby raczej ograniczenia jego wpływów. Zmniejszenie wpływu Kościoła na życie kraju szczególnie często postulują osoby uważające, że jest on duży lub bardzo duży (76% z nich).

Postulaty dotyczące wpływu Kościoła na sprawy kraju są w znacznej mierze uwarunkowane cechami światopoglądu badanych - ich religijnością oraz, związaną z tym, orientacją polityczną i partyjną. Wpływ religijności na opinie w tej kwestii można pokazać odwołując się zarówno do jej bardziej zobiektywizowanych wskaźników - częstości udziału w praktykach religijnych, jak i wskaźników subiektywnych - stosunku do wiary oraz stopnia identyfikacji z własną parafią.

Im częstszy udział w praktykach religijnych, im głębsza subiektywnie wyrażana wiara oraz silniejsza identyfikacja z parafią, tym częstsze postulaty zachowania *status quo* pozycji Kościoła i słabsza akceptacja ograniczenia jego wpływu na życie kraju⁷. Większa religijność

⁷ Zob. tabele aneksowe.

sprzyja, co oczywiste, przekonaniu o potrzebie zwiększenia roli Kościoła, jednak nawet osoby najbardziej zaangażowane religijnie jedynie w zdecydowanej mniejszości podzielają tę opinię. Wydaje się także, iż słuchacze „Radia Maryja” - rozgłośni kojarzonej z nurtem integralizmu katolickiego - są w przeważającej części zadowoleni z obecnego wpływu Kościoła na życie kraju i nie oczekują zmian w tym względzie. Jedynie niewielki odsetek z nich (12%) dostrzega potrzebę zwiększenia oddziaływania Kościoła na życie kraju.

Tabela 3

Niezależnie od udziału w praktykach religijnych, czy uważa Pan(i) siebie za osobę:	Czy, Pana(i) zdaniem, powinno się zapewnić Kościołowi większy niż dotychczas czy mniejszy wpływ na życie w kraju?				
	Większy	Taki sam jak teraz	Raczej mniejszy	Zdecydowanie mniejszy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- głęboko wierzącą	14	48	23	10	5
- wierzącą	5	29	37	26	3
- niewierzącą	0	14	27	59	0

Tabela 4

Czy, ogólnie rzecz biorąc, czuje się Pan(i) członkiem swojej parafii, czuje się Pan(i) z nią związany(a) czy też nie?	Czy, Pana(i) zdaniem, powinno się zapewnić Kościołowi większy niż dotychczas czy mniejszy wpływ na życie w kraju?				
	Większy	Taki sam jak teraz	Raczej mniejszy	Zdecydowanie mniejszy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Zdecydowanie tak	10	45	28	15	2
Raczej tak	4	28	39	24	5
Nie	3	13	38	45	2
Trudno powiedzieć	2	16	38	43	2

Kwestia stosunku do Kościoła i religii w życiu publicznym jest, jak wspominaliśmy, jednym z ważnych wymiarów różnicowań politycznych, a co za tym idzie - programowych, partii i ugrupowań politycznych, współdecydującym o ich społecznej tożsamości. Opinie o pożądanej roli Kościoła w Polsce są zatem wyraźnie związane z orientacją polityczną i preferencjami partyjnymi badanych. Ankietowani deklarujący lewicowe poglądy polityczne

w zdecydowanej większości chcieliby zmniejszenia roli Kościoła w kraju. Respondenci o orientacji prawicowej są mniej jednorodni, jednak również oni pozostają sceptyczni wobec postulatu zwiększania wpływu Kościoła na życie kraju, równie często dostrzegając potrzebę ograniczenia oddziaływania Kościoła, jak aprobując stan obecny. Analiza opinii w tej kwestii w elektoratach partyjnych potwierdza wcześniejsze wyniki badań, zgodnie z którymi najbardziej przychylni wobec obecności Kościoła w życiu publicznym są zwolennicy AWS⁸. Nie oznacza to jednak poparcia dla zwiększenia wpływu Kościoła na sprawy kraju, ale akceptację *status quo*. W pozostałych elektoratach, szczególnie wśród zwolenników SLD i PSL, przeważają osoby opowiadające się za zmniejszeniem wpływu Kościoła na życie kraju.

Tabela 5

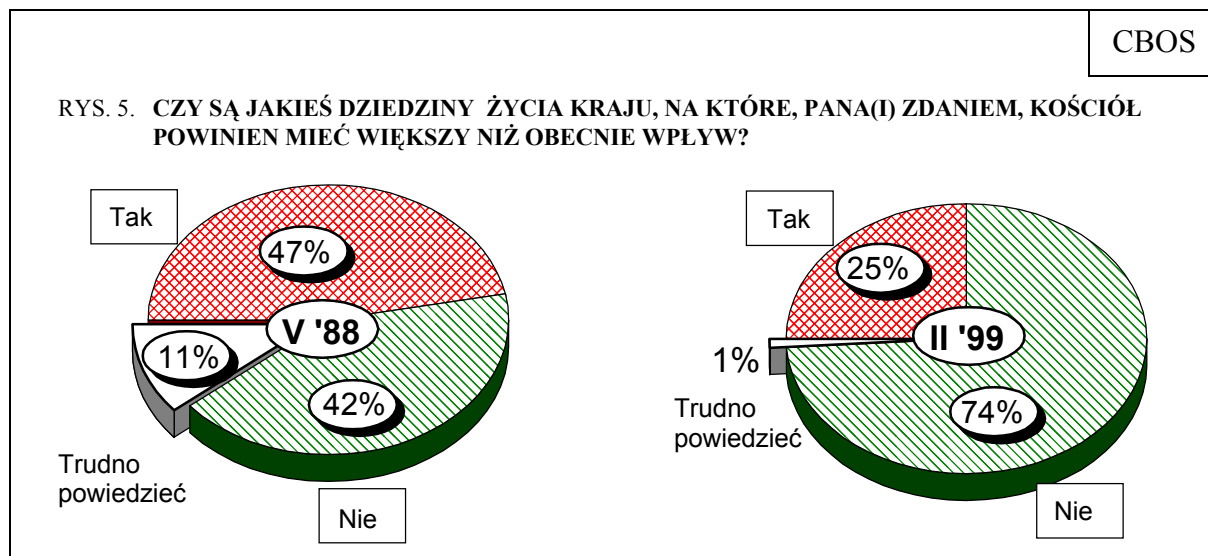
Potencjalne elektoraty	Czy, Pana(i) zdaniem, powinno się zapewnić Kościołowi większy niż dotychczas czy mniejszy wpływ na życie w kraju?				
	Większy	Taki sam jak teraz	Raczej mniejszy	Zdecydowanie mniejszy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
AWS	10	54	25	9	3
UW	8	38	28	26	1
PSL	6	21	35	36	2
SLD	3	12	42	44	0

Zwiększeniu postrzeganej pozycji Kościoła w Polsce i związanemu z tym wzrostowi krytycyzmu wobec zakresu jego wpływów przypisywać należy fakt, że obecnie niemal o połowę mniej badanych niż u schyłku PRL (spadek z 47% do 25%) potrafi wskazać dziedziny życia kraju, na które Kościół powinien mieć większy niż dotychczas wpływ.

Relatywnie najczęściej potrafią wymienić takie dziedziny życia osoby z wykształceniem wyższym (40% z nich, dwukrotnie częściej niż badani z wykształceniem podstawowym). Udział w praktykach religijnych jedynie w stosunkowo niewielkim stopniu różnicuje opinie w tej kwestii. Tylko wśród respondentów najczęściej praktykujących

⁸Zob. komunikaty CBOS: „Kwestie społeczno-polityczne a elektoraty partyjne”, październik 1996; „Opinie o wybranych kwestiach społeczno-politycznych w elektoratach partyjnych”, czerwiec 1997.

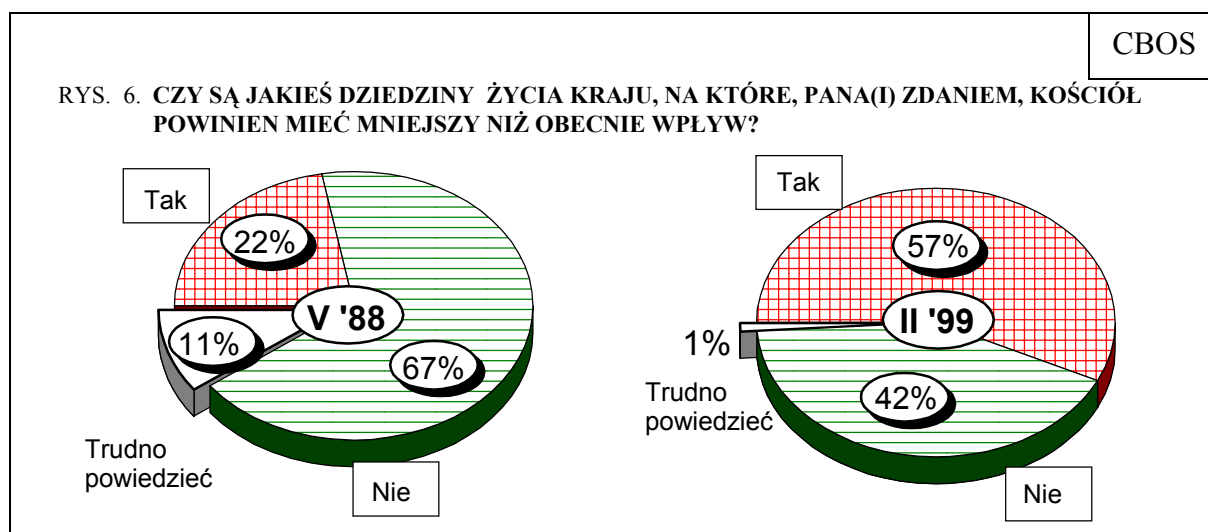
religijnie więcej osób niż w innych grupach dostrzega pożądane sfery intensyfikacji aktywności Kościoła (39%), choć także wśród nich przeważają ci, którzy nie umieją ich wskazać. Opini na ten temat nie modyfikują poglądy polityczne ankietowanych.

Badani, którzy w roku '99 dostrzegają dziedziny wymagające większego zaangażowania Kościoła, wymieniali wśród nich przede wszystkim pomoc i opiekę społeczną - udzielanie wsparcia osobom potrzebującym, biednym, chorym, samotnym oraz działania charytatywne na rzecz różnych, konkretnych grup społecznych, w tym zwłaszcza bezdomnych. Drugim ważnym polem pożądanej aktywności Kościoła jest wychowanie dzieci i młodzieży oraz związany z tym, aczkolwiek znacznie rzadziej wprost wymieniany przez respondentów, wpływ Kościoła na szkolnictwo i edukację. Znaczący odsetek badanych wskazywał także na rolę Kościoła w kształtowaniu moralności i obyczajowości całego społeczeństwa. Stosunkowo często pojawiały się również opinie odwołujące się do podstawowej misji Kościoła - jego działalności duszpasterskiej i ewangelizacyjnej. Tego rodzaju wypowiedzi miały jednak czasami wydźwięk negatywny i oznaczały w istocie przekonanie, że Kościół w swojej działalności powinien ograniczać się jedynie do zadań wynikających z jego powołania do głoszenia wiary.

		CBOS
Dziedziny, na które - zdaniem respondentów - Kościół powinien mieć większy niż dotychczas wpływ		N=277
Pomoc i opieka społeczna, dobroczynność		42%
Wychowanie dzieci i młodzieży		26%
Moralność, obyczajowość, wychowanie społeczeństwa		16%
Sprawy wiary, religii, głoszenie słowa Bożego - działalność duszpasterska i ewangelizacyjna		12%
Szkolnictwo, edukacja		6%
Życie rodzinne		4%
Nauka, kultura, sztuka		4%
Walka z patologiami społecznymi - alkoholizmem, narkomanią		3%
Zapobieganie przestępczości		3%
Polityka		3%
Respondenci mogli wymienić kilka dziedzin, dlatego odsetki nie sumują się do stu.		

Spadek zaufania do Kościoła w ostatniej dekadzie widoczny jest także w bardzo znaczącym (35-punktowym) wzroście odsetka badanych dostrzegających takie dziedziny życia w kraju, na które Kościół powinien mieć mniejszy niż obecnie wpływ. Sfery takie potrafiła wymienić ponad połowa ankietowanych.

Badani podzielający pogląd o potrzebie ograniczenia wpływu Kościoła są w zdecydowanej większości (w 88%, co stanowi połowę ogółu badanych) zgodni co do tego, że powinien on w mniejszym niż dotychczas stopniu oddziaływać na sferę polityki. Inne dziedziny życia pojawiały się w wypowiedziach badanych znacznie rzadziej. Relatywnie częściej postulowano ograniczenie wpływu Kościoła na oświatę i sprzeciwiano się jego ingerencji w programy szkolne. W tym kontekście pojawiały się m. in. wypowiedzi, że Kościół nie powinien zabierać głosu w sprawie wychowania seksualnego, oraz opinie, iż lekcje religii powinny odbywać się poza szkołą. Część badanych stwierdziła, że Kościół nie powinien wkraczać w sferę prywatności człowieka - wpływać na życie rodzinne i osobiste, wypowiadać się na temat metod planowania rodziny i w sprawie aborcji.

		CBOS
Dziedziny, na które - zdaniem respondentów - Kościół powinien mieć mniejszy niż dotychczas wpływ	N=631	
Polityka państwa	88%	
Oświata, szkolnictwo, programy nauczania i wychowanie w szkołach i przedszkolach	10%	
Planowanie rodziny, aborcja	7%	
Gospodarka i polityka gospodarcza	7%	
Polityka zagraniczna	3%	
Rząd i jego decyzje, sposób rządzenia	3%	
Życie rodzinne i osobiste	3%	
Respondenci mogli wymienić kilka dziedzin, dlatego odsetki nie sumują się do stu.		

Opinie w tej kwestii, w przeciwieństwie do odpowiedzi na symetryczne pytanie dotyczące pożądanych dziedzin intensyfikacji działalności Kościoła, silnie różnicuje religijność ankietowanych (uczestnictwo w praktykach religijnych) oraz ich poglądy polityczne. Sfery wymagające ograniczenia wpływu Kościoła dostrzega zdecydowana większość badanych o poglądach lewicowych (77%) i nie uczestniczących w praktykach religijnych (72%). Znacznie mniej jest takich osób wśród respondentów identyfikujących się z prawicą (39%) bądź praktykujących kilka razy w tygodniu (27%). W elektoratach partyjnych wyróżniają się zwolennicy AWS, którzy niemal o połowę rzadziej niż ogół społeczeństwa

dostrzegają dziedziny, na które Kościół powinien mieć mniejszy wpływ niż dotychczas. Zastrzeżenia co do zakresu wpływów Kościoła mają natomiast najczęściej potencjalni wyborcy SLD.

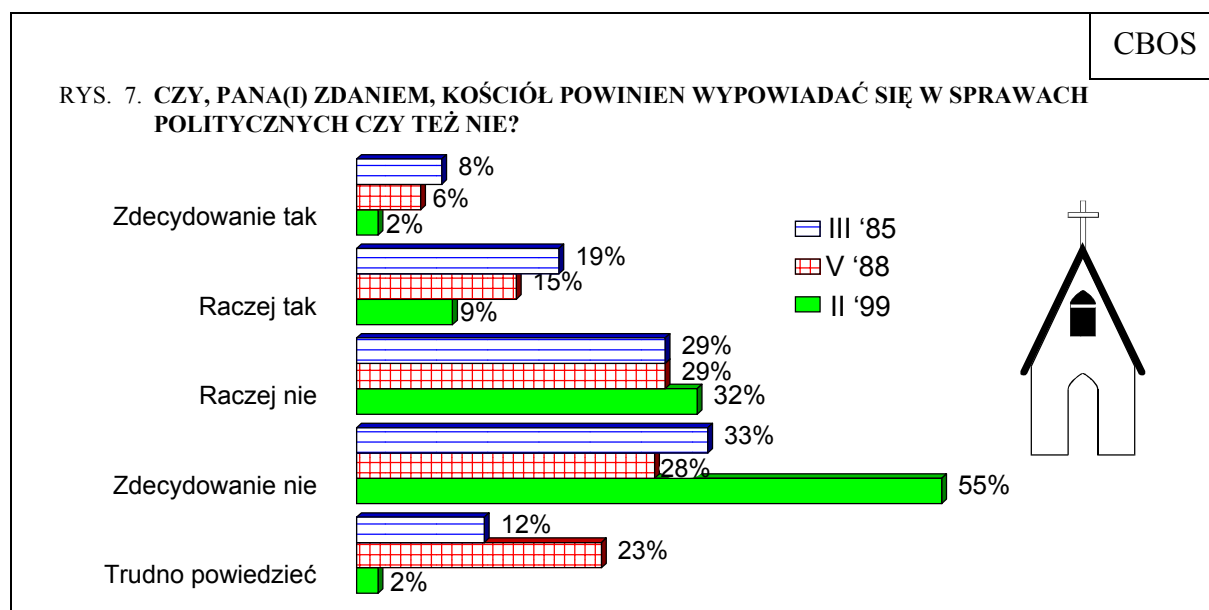
Tabela 6

Potencjalne elektoraty	Czy są jakieś dziedziny życia kraju, na które, Pana(i) zdaniem, Kościół powinien mieć mniejszy niż obecnie wpływ?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
AWS	31	69	1
PSL	61	39	0
UW	67	34	0
SLD	80	20	0

W grupach społeczno-demograficznych najczęstsze wskazania na sfery, w których Kościół odgrywa zbyt dużą rolę, odnotowaliśmy wśród mieszkańców największych, ponadpółmilionowych miast (72%), a także osób z wykształceniem średnim (65%) - pracowników umysłowych niższego szczebla (65%) i fizyczno-umysłowych (67%) oraz wśród robotników niewykwalifikowanych (65%) i uczącej się młodzieży (64%).

Sprzeciw wobec angażowania się Kościoła w politykę jest jeszcze bardziej wyraźny w odpowiedziach respondentów na pytanie, czy powinien się on wypowiadać w sprawach politycznych. Twierdząco odpowiedziało na nie tylko 11%, badanych, natomiast zdecydowana większość (87%) była przeciwnego zdania (w tym ponad połowa stanowczo dezaprobowwała tego rodzaju praktyki). Przeciwna wypowiedaniu się Kościoła w sprawach politycznych była także większość osób najczęściej uczestniczących w praktykach religijnych i badanych identyfikujących się z prawicą. Warto przy tym pamiętać, że choć niechęć wobec aktywności politycznej Kościoła jest obecnie znacznie większa niż w schyłkowym okresie PRL, nie jest ona zjawiskiem jakościowo nowym, ukształtowanym dopiero w nowym systemie wraz ze wzrostem obecności Kościoła na forum publicznym. Przeciwnie, można zakładać, że odmowa przyznania Kościołowi prawa do wypowiedania się w sprawach politycznych w znacznej mierze wywodzi się z poprzedniego systemu. Wniosek ten byłby więc zbieżny ze sformułowaną przez Mirosławę Grabowską tezę, że Polacy uznali za normę

model obecności Kościoła w życiu publicznym ukształtowany w okresie PRL⁹. Należy wprawdzie zastrzec, że pojęcia sfera publiczna i polityczna nie są tożsame, jednak - jak się wydaje - badani w dużym stopniu identyfikują obecność Kościoła na forum publicznym z jego wpływem na politykę.

RETROSPEKTYWNE OCENY ZMIANY SYTUACJI KOŚCIÓŁA PO ROKU '89

Analiza retrospektywnych ocen dotyczących zmiany sytuacji Kościoła w Polsce po roku '89 prowadzi do wniosku, że ankietowani słabo rozróżniają pojęcia: „sfera działalności publicznej” i „sfera polityki”. Poglądy na temat zmian w odniesieniu do obu tych dziedzin są niemal jednakowe i ściśle ze sobą powiązane (V Cramera = 0,37). Zdecydowana większość badanych zauważa wzrost obecności Kościoła na forum publicznym i zwiększenie jego oddziaływania na politykę. Jak wykazują badania Instytutu Spraw Publicznych ze stycznia ubiegłego roku, kwestie te inaczej odbierają sami księża. Mimo że - podobnie jak ogół respondentów - w większości dostrzegają intensyfikację obecności Kościoła w życiu publicznym po roku '89, zarazem niejednoznacznie oceniają jego oddziaływanie na politykę, sądząc najczęściej, że w stosunku do okresu sprzed roku '89 nie nastąpiły w tym zakresie istotne zmiany.

⁹ Zob. za: Edmund Wnuk-Lipiński „Transformacja i integracja Europy a wyzwania dla Kościoła”, w: „Europa i Kościół”, pod red. H. Jurosa, Warszawa 1997.

Tabela 7

Czy, Pana(i) zdaniem:	Wskazania	
	księży*	ogółu badanych
	I '98	II '99
	w procentach	
- Kościół katolicki w Polsce po roku '89 cieszy się:		
większym szacunkiem społecznym niż przed rokiem '89	8	21
mniejszym szacunkiem społecznym niż przed rokiem '89	54	44
takim samym szacunkiem społecznym jak przed rokiem '89	33	29
Trudno powiedzieć	5	6
- wpływ Kościoła na kształtowanie opinii społeczeństwa po roku '89:		
zwiększył się	13	48
zmniejszył się	48	19
nie zmienił się	32	26
Trudno powiedzieć	6	8
- wpływ Kościoła na politykę państwa po roku '89:		
zwiększył się	22	75
zmniejszył się	23	5
nie zmienił się	42	15
Trudno powiedzieć	14	6
- obecność Kościoła w życiu publicznym po roku '89:		
zwiększyła się	65	72
zmniejszyła się	6	6
ani nie wzrosła, ani nie zmalała	26	18
Trudno powiedzieć	3	4
- szacunek, jakim parafianie darzą swoich proboszczów i wikariuszy, po roku '89:		
zwiększył się	6	13
zmniejszył się	28	36
nie zmienił się	58	42
Trudno powiedzieć	8	9
- sytuacja majątkowa Kościoła po roku '89:		
poprawiła się	16	68
pogorszyła się	36	5
nie zmieniła się	39	17
Trudno powiedzieć	9	11
- zasobność księży po roku '89:		
wzrosła	8	66
zmałała	38	4
nie zmieniła się	42	18
Trudno powiedzieć	13	12

* Dane ISP.

W badaniu uwzględniliśmy także inne aspekty postrzegania zmian sytuacji Kościoła w ostatnich latach: jego autorytet społeczny oraz sytuację majątkową i finansową. Pierwszy z tych wymiarów obejmuje trzy zagadnienia szczegółowe: szacunek dla Kościoła jako podmiotu działającego na forum publicznym, szacunek wiernych dla księży parafialnych oraz opiniotwórczą rolę Kościoła w społeczeństwie. Opinie respondentów w tej kwestii wydają się pozornie niespójne. Z jednej strony, oceniając Kościół jako instytucję działającą na forum publicznym, ankietowani najczęściej sądzą, że po roku '89 zwiększył się jego wpływ na opinie społeczeństwa, z drugiej zaś - mają silne poczucie zmniejszenia się szacunku społecznego dla tej instytucji. Sprzeczności tej nie obserwujemy w ocenach formułowanych przez samych księży, którzy konstatują zarówno spadek społecznego autorytetu Kościoła, jak i jego opiniotwórczej roli. Różnice w opiniach w tej kwestii między ogółem badanych i księżmi wynikają, jak się wydaje, z odmiennego rozumienia pojęcia „opiniotwórcza rola” Kościoła. O ile dla księży jest ono *de facto* równoznaczne z autorytetem społecznym, o tyle w odczuciu społecznym wskazuje raczej na sferę oficjalnie uznawanych wartości i obowiązujących poglądów, wyznaczających ramy „politycznej poprawności”. O zasadności rozróżnień semantycznych związanych z tym pojęciem przekonują także wyniki analizy czynnikowej: w przypadku księży poglądy o wpływie Kościoła na opinie społeczeństwa znalazły się w czynniku autorytetu społecznego Kościoła, natomiast w przypadku ogółu badanych w czynniku publicznej roli Kościoła (patrz tab. 8 i 9).

Spadek szacunku społecznego dla Kościoła, obserwowany zarówno przez ogół badanych, jak i księży, jest nieco mniejszy na poziomie wspólnot parafialnych niż na forum publicznym. Inaczej mówiąc - po roku '89 mniej ucierpiał autorytet księży parafialnych niż Kościoła jako instytucji publicznej.

W trzecim, uwzględnionym w badaniu, wymiarze ocen zmian położenia Kościoła po roku '89, odnoszącym się do jego sytuacji materialnej i finansowej oraz zasobności samych księży, opinie ogółu społeczeństwa są wyraźnie rozbieżne z opiniami przedstawicieli Kościoła. Większość ankietowanych (mniej więcej dwie trzecie) jest zdania, iż ostatnie lata były korzystne pod tym względem nie tylko dla Kościoła jako instytucji, ale także dla samych

księży. Ci ostatni twierdzą natomiast, że zarówno sytuacja majątkowa Kościoła, jak i zasobność księży nie zmieniły się w stosunku do roku '89 lub nawet się pogorszyły.

Tabela 8. Wymiary postrzegania zmian sytuacji Kościoła po roku '89 **wśród ogółu Polaków**

	Czynnik I - publicznej roli Kościoła	Czynnik II - autorytetu społecznego Kościoła	Czynnik III - sytuacji materialnej i finansowej Kościoła
Obecność Kościoła w życiu publicznym	0,840		
Wpływ Kościoła na politykę państwa	0,780		
Wpływ Kościoła na kształtowanie opinii społeczeństwa	0,607	0,343	
Szacunek społeczny, jakim cieszy się Kościół		0,836	
Szacunek, jakim parafianie darzą swoich proboszczów i wikariuszy		0,836	
Sytuacja majątkowa Kościoła			0,923
Zasobność księży			0,875

Tabela 9. Wymiary postrzegania zmian sytuacji Kościoła po roku '89 **wśród księży**

	Czynnik I - autorytetu społecznego Kościoła	Czynnik II - sytuacji materialnej i finansowej Kościoła	Czynnik III - publicznej roli Kościoła
Szacunek społeczny, jakim cieszy się Kościół	0,832		
Wpływ Kościoła na kształtowanie opinii społeczeństwa	0,758		
Szacunek, jakim parafianie darzą swoich proboszczów i wikariuszy	0,719		
Zasobność księży		0,885	
Sytuacja majątkowa Kościoła		0,854	
Obecność Kościoła w życiu publicznym			0,852
Wpływ Kościoła na politykę państwa			0,722

POSTRZEGANE ZMIANY RELIGIJNOŚCI POLAKÓW PO ROKU '89

Opierając się na analizach autodeklaracji głębi wiary respondentów oraz ich uczestnictwa w praktykach religijnych w ciągu ostatnich kilkunastu lat, można zauważyć, że przemiany polityczno-ekonomiczno-społeczne, jakie zaszły w naszym kraju w tym okresie, nie wpłynęły znacząco na poziom religijności Polaków¹⁰. Nieco inaczej przedstawia się obraz naszej religijności, jaki wyłania się na podstawie retrospektywnych ocen tej sfery życia przed i po roku '89. Okazuje się wówczas, że wprawdzie przeważający odsetek badanych sądzi, iż Polacy są tak samo religijni jak przed rokiem '89, jednak niewiele mniej osób zauważa spadek religijności po rozpoczęciu transformacji. Odczucia respondentów potwierdzają, niemal takie same, opinie księży parafialnych. Na spadek społecznego znaczenia religijności wskazuje także wyraźne obniżenie się w ostatnich latach rangi religijności wśród wartości wychowawczych¹¹. Rozbieżność obrazu polskiej religijności w ostatnich latach można próbować wytłumaczyć na różne sposoby. Warto tu zasygnalizować przynajmniej niektóre interpretacje tej rozbieżności.

Po pierwsze, zarówno ogólne wskaźniki mierzące religijność - autodeklaracje głębi wiary oraz praktyk religijnych, jak i w ogóle badania ilościowe dostarczają jedynie bardzo powierzchownych danych na temat tej dziedziny życia i w zasadzie nie dotyczą sfery przeżyć religijnych bądź samych treści wiary oraz jakości więzi z Kościołem. Stąd też, opierając się wyłącznie na nich, nie można do końca jednoznacznie rozstrzygać o zmianach polskiej religijności bądź ich braku. Dominujący w Polsce model religijności określa się zwykle jako katolicyzm ludowy, obrzędowy, kładący nacisk na praktyki religijne, nie zaś na przeżycia duchowe, wskazując, że jest on zakorzeniony raczej w sferze obyczaju niż w warstwie metafizycznej. W tym tkwi słabość, ale zarazem - z punktu widzenia trwałości zachowań religijnych - siła polskiego katolicyzmu. O ile treści wiary i związane z tym postawy etyczne podlegają procesom indywidualizacji, co charakteryzuje współczesną religijność, o tyle

¹⁰ Por. komunikat CBOS „Religijność Polaków w III RP”, marzec 1999.

¹¹ Zob. Beata Roguska „Rodzina polska - wzory i wartości”, w: „Wartości, praca, zakupy... O stylach życia Polaków”, pod red. M. Falkowskiej, Warszawa 1997.

zachowania religijne zakorzenione w tradycji i obyczaju zmieniają się powoli. Stąd też głębsze przemiany religijności mogą zachodzić przy niezmienionej częstości praktyk religijnych¹².

Po drugie, odczuwany przez znaczną część badanych spadek religijności Polaków można wiązać z postrzeganym obniżeniem autorytetu Kościoła, wynikającym w znacznej mierze z ograniczenia pozareligijnych funkcji, które pełnił on w okresie PRL. Opinie o zmianach religijności Polaków w III Rzeczypospolitej silnie wiążą się bowiem ($V \text{ Cramera}=0,33$) z poglądami na temat zmian w społecznym prestiżu Kościoła.

Wreszcie - po trzecie - różnice w obrazie religijności uzyskanym na podstawie autodeklaracji badanych i w obrazie społecznie postrzeganej religijności Polaków można częściowo tłumaczyć tym, że wpisują się one w szerszej diagnozowane zjawisko, polegające na odmiennym postrzeganiu własnej aktywności i wyborów życiowych oraz aktywności swojego środowiska społecznego czy też społeczeństwa w ogóle, świadczącym, jak się wydaje, o istnieniu napięcia aksjologicznego pomiędzy sferą prywatną i społeczną. W obrazie własnej aktywności religia zajmuje ważniejsze miejsce niż w obrazie aktywności własnego środowiska społecznego¹³.

Tabela 10

Czy obecnie w porównaniu z okresem sprzed roku '89 Polacy są:	Wskazania	
	księży	ogółu badanych
	w procentach	
- bardziej religijni	7	11
- mniej religijni	44	39
- tak samo religijni	46	45
Trudno powiedzieć	4	6

¹² Por. przypis 2.

¹³ Por. komunikat CBOS „Autoportret i obraz środowiska społecznego Polaków w latach '88 i '98”, wrzesień 1998.

Opinie o działalności Kościoła jako instytucji życia publicznego podlegały znaczącej ewolucji w okresie, jaki upłynął od zainicjowania przemian systemowych w Polsce w roku '89 do chwili obecnej. U schyłku PRL i w początkowym okresie funkcjonowania III Rzeczypospolitej Kościół cieszył się niemal powszechnym szacunkiem społecznym, będąc jedną z najbardziej poważanych instytucji życia społecznego. Jednak już od połowy roku '90, wraz z zaangażowaniem autorytetu Kościoła w dyskusje na forum publicznym oraz w spory polityczne, rozpoczął się trwający aż do maja '93 proces obniżania się jego akceptacji jako instytucji działającej na scenie publicznej. W tym okresie - od stycznia do lipca '93 - zanotowaliśmy najniższe z ocen wystawianych Kościołowi jako takiej instytucji. Od tego momentu aż do września '95 oceny działalności Kościoła podlegały wahaniom w zależności od aktualnej sytuacji społeczno-politycznej. Od listopada '95 do chwili obecnej można natomiast mówić o stabilizacji ocen działalności Kościoła. Ponad połowa badanych ocenia ją pozytywnie, natomiast mniej więcej co trzeci - krytycznie.

Jak wskazują zmiany opinii o Kościele odnotowane w ostatniej dekadzie oraz retrospektywne oceny jego sytuacji przed i po roku '89, postrzeganemu wzrostowi obecności tej instytucji w sferze publicznej oraz wpływowi na politykę państwa, a także poprawie sytuacji majątkowej towarzyszy spadek społecznej akceptacji Kościoła jako instytucji publicznej oraz wzrost poparcia dla postulatów ograniczenia jego wpływu na życie kraju, w tym szczególnie na politykę państwa.

Opracowała

Beata ROGUSKA

A N E K S

Tabela 1. Czy, Pana(i) zdaniem, powinno się zapewnić Kościołowi większy niż dotychczas czy mniejszy wpływ na życie w kraju?

(%)

	Większy	Taki sam	Raczej mniejszy	Zdecydowanie mniejszy	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	6	31	35	26	3	1111
Płeć						
Mężczyźni	6	27	35	29	2	527
Kobiety	5	33	34	23	4	584
Wiek						
18-24 lat	2	29	38	28	3	158
25-34	4	27	36	31	2	196
35-44	2	28	38	31	2	241
45-54	4	28	38	28	2	202
55-64	7	40	29	21	3	130
65 lat i więcej	15	36	27	14	8	183
Miejsce zamieszkania						
Wieś	7	33	33	23	4	410
Miasto do 20 tys.	7	33	35	20	5	135
od 21 do 100 tys.	5	27	39	28	1	205
101-500 tys.	2	31	30	34	3	214
501 tys. i więcej mieszk.	5	27	40	25	3	146
Wykształcenie						
Podstawowe	10	36	29	20	6	322
Zasadnicze zawodowe	4	27	43	25	2	280
Średnie	5	28	37	28	2	402
Wyższe	1	36	24	35	5	107
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	1	34	25	36	4	81
Prac.umysł.niż.szczebła	2	29	43	24	2	121
Pracownicy fiz.- umysł.	3	25	38	31	3	70
Robotnicy wykwalifikowani	3	27	44	26	1	110
Robotnicy niewykwalifik.	10	19	45	26	0	36
Rolnicy	10	22	35	32	1	48
Pracujący na własny rach.	5	25	36	32	2	52
Bierni zawodowo						
Renciści	6	35	36	19	3	148
Emeryci	13	36	27	18	7	196
Uczniowie i studenci	3	33	22	42	0	84
Bezrobotni	1	27	40	29	3	104
Gospodynie domowe i inni	7	35	35	15	9	60
Pracuje w:						
sferze budżetowej	0	35	28	34	3	101
sekt. państw., publicznym	3	30	38	27	2	114
sp. właśc. pryw. i państwa	2	25	45	27	1	88
sekt. pryw. poza rolnict.	4	24	40	30	2	203
prywatnym gosp. rolnym	7	23	37	27	5	63
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	8	31	34	25	1	174
276 - 399	7	26	40	25	3	157
400 - 549	2	34	32	27	5	275
550 - 799	6	32	35	23	4	160
Powyżej 799 zł	5	28	34	31	2	175
Ocena własnych war. mater.						
Dobre	6	33	30	27	4	234
Średnie	5	32	35	25	3	500
Złe	6	27	37	26	4	378
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	17	56	19	4	4	51
Raz w tygodniu	6	40	35	15	3	524
1-2 razy w miesiącu	7	23	38	27	4	208
Kilka razy w roku	1	19	36	41	3	214
W ogóle nie uczestniczy	3	10	33	52	2	112
Poglądy polityczne						
Lewica	2	18	36	44	1	270
Centrum	3	30	39	26	2	305
Prawica	11	45	28	16	1	296
Trudno powiedzieć	7	28	37	18	11	238

Tabela 2. Czy są jakieś dziedziny życia kraju, na które, Pana(i) zdaniem, Kościół powinien mieć **większy** niż obecnie wpływ? (%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	25	74	1	1111
Płeć				
Mężczyźni	29	70	1	527
Kobiety	21	78	1	584
Wiek				
18-24 lat	15	85	0	158
25-34	21	78	1	196
35-44	25	74	1	241
45-54	29	71	0	202
55-64	34	66	0	130
65 lat i więcej	27	69	3	183
Miejsce zamieszkania				
Wieś	19	81	0	410
Miasto do 20 tys.	20	79	1	135
od 21 do 100 tys.	34	65	2	205
101-500 tys.	27	71	2	214
501 tys. i więcej mieszk.	30	70	0	146
Wykształcenie				
Podstawowe	19	79	2	322
Zasadnicze zawodowe	24	76	1	280
Średnie	27	73	0	402
Wyższe	40	59	1	107
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	36	64	0	81
Prac. umysł. niż. szczebla	27	72	1	121
Pracownicy fiz.- umysł.	26	74	0	70
Robotnicy wykwalifikowani	24	75	1	110
Robotnicy niewykwalifik.	26	74	0	36
Rolnicy	16	84	0	48
Pracujący na własny rach.	21	79	0	52
Bierni zawodowo				
Renciści	20	78	1	148
Emeryci	33	65	2	196
Uczniowie i studenci	14	86	0	84
Bezrobotni	25	75	1	104
Gospodynie domowe i inni	15	84	2	60
Pracuje w:				
sferze budżetowej	31	68	1	101
sekt. państw., publicznym	27	73	0	114
sp. właśc. pryw. i państwa	26	73	1	88
sekt. pryw. poza rolnictw.	24	76	0	203
prywatnym gosp. rolnym	17	83	0	63
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	14	84	1	174
276 - 399	19	81	0	157
400 - 549	22	77	0	275
550 - 799	36	63	1	160
Powyżej 799 zł	35	64	1	175
Ocena własnych war. mater.				
Dobre	25	74	1	234
Średnie	28	71	1	500
Złe	21	78	1	378
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	39	61	1	51
Raz w tygodniu	25	74	1	524
1-2 razy w miesiącu	25	75	1	208
Kilka razy w roku	21	77	2	214
W ogóle nie uczestniczy	24	76	1	112
Poglądy polityczne				
Lewica	29	71	0	270
Centrum	24	75	1	305
Prawica	28	72	0	296
Trudno powiedzieć	17	81	2	238

Tabela 3. Czy są jakieś dziedziny życia kraju, na które, Pana(i) zdaniem, Kościół powinien mieć **mniejszy** niż obecnie wpływ? (%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	57	42	1	1109
Płeć				
Mężczyźni	58	41	1	525
Kobiety	56	43	1	584
Wiek				
18-24 lat	60	39	1	158
25-34	63	37	0	196
35-44	60	39	1	241
45-54	63	37	0	200
55-64	44	56	0	130
65 lat i więcej	46	51	3	183
Miejsce zamieszkania				
Wieś	48	52	1	407
Miasto do 20 tys.	47	53	0	135
od 21 do 100 tys.	61	37	2	205
101-500 tys.	66	32	2	214
501 tys. i więcej mieszk.	72	28	0	146
Wykształcenie				
Podstawowe	47	51	2	320
Zasadnicze zawodowe	57	42	1	280
Średnie	65	35	1	402
Wyższe	58	42	0	107
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	58	41	0	81
Prac. umysł. niż. szczebla	68	33	1	121
Pracownicy fiz.- umysł.	67	33	0	70
Robotnicy wykwalifikowani	61	39	1	110
Robotnicy niewykwalifik.	65	35	0	36
Rolnicy	56	44	0	46
Pracujący na własny rach.	48	51	1	52
Bierni zawodowo				
Renciści	51	48	1	148
Emeryci	48	49	2	196
Uczniowie i studenci	64	36	0	84
Bezrobotni	61	39	0	104
Gospodynie domowe i inni	50	50	0	60
Pracuje w:				
sferze budżetowej	63	35	2	101
sekt. państw., publicznym	58	42	0	114
sp. właśc. pryw. i państwa	62	38	0	88
sekt. pryw. poza rolnictw.	62	37	1	203
prywatnym gosp. rolnym	55	45	0	61
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	47	51	2	174
276 - 399	55	45	0	157
400 - 549	59	41	0	275
550 - 799	55	43	2	160
Powyżej 799 zł	64	36	1	175
Ocena własnych war. mater.				
Dobre	54	45	1	234
Średnie	58	41	1	500
Złe	58	41	1	375
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	27	72	1	51
Raz w tygodniu	49	50	1	524
1-2 razy w miesiącu	66	34	0	207
Kilka razy w roku	67	31	3	214
W ogóle nie uczestniczy	72	28	0	110
Poglądy polityczne				
Lewica	77	23	0	268
Centrum	60	40	1	305
Prawica	39	60	1	296
Trudno powiedzieć	53	45	2	238

Tabela 4. Niektórzy uważają, że sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce po roku 1989 zmieniła się w porównaniu z jego sytuacją sprzed 1989 roku. Czy, Pana(i) zdaniem, **Kościół katolicki w Polsce po roku 1989 cieszy się**: 1 - większym szacunkiem społecznym niż przed rokiem 1989; 2 - mniejszym szacunkiem społecznym niż przed rokiem 1989; 3 - takim samym szacunkiem społecznym jak przed rokiem 1989

	(%)				
	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	44	29	6	1110
Płeć					
Mężczyźni	18	47	31	4	526
Kobiety	24	42	27	7	584
Wiek					
18-24 lat	12	47	31	9	158
25-34	14	51	27	9	196
35-44	17	51	27	5	240
45-54	23	50	26	1	202
55-64	25	37	35	3	130
65 lat i więcej	36	25	31	8	183
Miejsce zamieszkania					
Wieś	25	38	33	5	410
Miasto do 20 tys.	19	46	29	7	135
od 21 do 100 tys.	20	47	28	4	205
101-500 tys.	17	49	26	8	214
501 tys. i więcej mieszk.	19	51	22	7	146
Wykształcenie					
Podstawowe	28	36	30	6	322
Zasadnicze zawodowe	21	44	29	6	279
Średnie	19	50	25	6	402
Wyższe	8	49	36	7	107
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	16	46	31	7	81
Prac. umysł. niż. szczebla	13	54	30	2	121
Pracownicy fiz.- umysł.	24	57	14	4	70
Robotnicy wykwalifikowani	13	52	30	5	109
Robotnicy niewykwalifik.	13	46	41	0	36
Rolnicy	27	37	35	1	48
Pracujący na własny rach.	11	46	35	7	52
Bierni zawodowo					
Renciści	26	39	28	7	148
Emeryci	33	31	31	5	196
Uczniowie i studenci	16	54	19	11	84
Bezrobotni	15	45	31	9	104
Gospodynie domowe i inni	26	43	24	7	60
Pracuje w:					
sferze budżetowej	16	53	28	3	101
sekt. państw., publicznym	21	46	32	1	114
sp. właśc. pryw. i państwa	14	60	23	2	88
sekt. pryw. poza rolnict.	12	51	29	8	202
prywatnym gosp. rolnym	20	38	36	5	63
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	27	43	24	6	174
276 - 399	25	42	28	5	156
400 - 549	19	46	30	5	275
550 - 799	25	41	29	5	160
Powyżej 799 zł	14	55	27	4	175
Ocena własnych war. mater.					
Dobre	14	50	31	6	234
Średnie	22	42	30	6	500
Złe	24	44	26	6	377
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	32	28	34	6	51
Raz w tygodniu	26	38	32	5	524
1-2 razy w miesiącu	20	47	27	6	208
Kilka razy w roku	13	54	26	7	214
W ogóle nie uczestniczy	11	60	20	10	112
Poglądy polityczne					
Lewica	14	56	23	6	270
Centrum	19	48	29	4	305
Prawica	24	38	34	3	296
Trudno powiedzieć	27	34	29	11	238

Tabela 5. Niektórzy uważają, że sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce po roku 1989 zmieniła się w porównaniu z jego sytuacją sprzed 1989 roku. Czy, Pana(i) zdaniem, **wpływ Kościoła na kształtowanie opinii społeczeństwa po roku 1989:**

(%)

	zwiększył się	zmniejszył się	nie zmienił się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	48	19	26	8	1111
Płeć					
Mężczyźni	50	18	26	5	527
Kobiety	45	19	25	10	584
Wiek					
18-24 lat	37	31	26	6	158
25-34	43	20	31	6	196
35-44	45	20	25	10	241
45-54	58	17	20	5	202
55-64	52	20	23	5	130
65 lat i więcej	51	6	29	14	183
Miejsce zamieszkania					
Wieś	47	15	28	10	410
Miasto do 20 tys.	45	22	24	10	135
od 21 do 100 tys.	50	21	25	5	205
101-500 tys.	45	22	29	4	214
501 tys. i więcej mieszk.	55	18	18	9	146
Wykształcenie					
Podstawowe	49	15	24	12	322
Zasadnicze zawodowe	45	12	31	11	280
Średnie	50	24	22	4	402
Wyższe	44	25	29	2	107
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	47	28	22	3	81
Prac. umysł. niż. szczebla	50	27	21	3	121
Pracownicy fiz.-umysł.	46	14	32	8	70
Robotnicy wykwalifikowani	37	25	31	7	110
Robotnicy niewykwalifik.	53	7	33	7	36
Rolnicy	50	15	29	6	48
Pracujący na własny rach.	40	25	21	14	52
Bierni zawodowo					
Renciści	58	11	22	9	148
Emeryci	52	10	27	11	196
Uczniowie i studenci	29	41	23	7	84
Bezrobotni	50	10	33	7	104
Gospodynie domowe i inni	51	17	20	12	60
Pracuje w:					
sferze budżetowej	50	30	16	4	101
sekt. państw., publicznym	44	21	32	3	114
sp. właśc. pryw. i państwa	43	23	29	4	88
sekt. pryw. poza rolnict.	40	27	24	9	203
prywatnym gosp. rolnym	50	10	27	12	63
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	49	12	30	10	174
276 - 399	56	14	21	9	157
400 - 549	43	21	29	7	275
550 - 799	47	20	28	6	160
Powyżej 799 zł	51	22	22	5	175
Ocena własnych war. mater.					
Dobre	44	24	26	5	234
Średnie	46	22	26	7	500
Złe	53	11	26	10	378
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	40	21	38	1	51
Raz w tygodniu	49	16	28	7	524
1-2 razy w miesiącu	45	19	25	12	208
Kilka razy w roku	49	24	20	7	214
W ogóle nie uczestniczy	47	20	22	11	112
Poglądy polityczne					
Lewica	53	20	19	8	270
Centrum	51	18	25	6	305
Prawica	43	23	32	2	296
Trudno powiedzieć	44	13	26	17	238

Tabela 6. Niektórzy uważają, że sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce po roku 1989 zmieniła się w porównaniu z jego sytuacją sprzed 1989 roku. Czy, Pana(i) zdaniem, **wpływ Kościoła na politykę państwa po roku 1989:** (%)

	zwiększył się	zmniejszył się	nie zmienił się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	75	5	15	6	1111
Płeć					
Mężczyźni	76	6	14	4	527
Kobiety	73	4	15	8	584
Wiek					
18-24 lat	77	6	11	6	158
25-34	66	8	19	7	196
35-44	79	4	12	4	241
45-54	76	5	16	3	202
55-64	77	3	12	8	130
65 lat i więcej	73	2	16	9	183
Miejsce zamieszkania					
Wieś	76	2	14	8	410
Miasto do 20 tys.	73	6	17	4	135
od 21 do 100 tys.	73	6	14	6	205
101-500 tys.	71	7	17	5	214
501 tys. i więcej mieszk.	79	7	11	3	146
Wykształcenie					
Podstawowe	75	2	13	11	322
Zasadnicze zawodowe	77	4	16	4	280
Średnie	74	8	14	4	402
Wyższe	69	5	21	4	107
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	75	3	17	6	81
Prac. umysł. niż. szczebla	74	9	14	2	121
Pracownicy fiz. - umysł.	79	4	11	6	70
Robotnicy wykwalifikowani	68	7	20	4	110
Robotnicy niewykwalifik.	78	0	22	0	36
Rolnicy	77	4	17	3	48
Pracujący na własny rach.	71	9	16	4	52
Bierni zawodowo					
Renciści	72	2	15	11	148
Emeryci	78	3	13	6	196
Uczniowie i studenci	77	9	8	6	84
Bezrobotni	77	1	14	8	104
Gospodynie domowe i inni	68	8	14	9	60
Pracuje w:					
sferze budżetowej	75	4	17	4	101
sekt. państw., publicznym	79	4	14	3	114
sp. właśc. prywat. i państwa	67	6	21	5	88
sekt. prywat. poza rolnict.	74	9	12	4	203
prywatnym gosp. rolnym	76	3	16	5	63
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	80	2	11	7	174
276 - 399	81	2	14	4	157
400 - 549	69	6	16	9	275
550 - 799	72	7	19	2	160
Powyżej 799 zł	76	7	12	5	175
Ocena własnych war. mater.					
Dobre	67	8	19	6	234
Średnie	76	4	15	5	500
Złe	78	3	12	7	378
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	57	4	34	4	51
Raz w tygodniu	73	5	16	6	524
1-2 razy w miesiącu	75	3	14	8	208
Kilka razy w roku	81	6	10	3	214
W ogóle nie uczestniczy	79	3	9	9	112
Poglądy polityczne					
Lewica	83	4	10	3	270
Centrum	79	4	11	6	305
Prawica	65	8	23	4	296
Trudno powiedzieć	72	3	13	13	238

Tabela 7. Niektórzy uważają, że sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce po roku 1989 zmieniła się w porównaniu z jego sytuacją sprzed 1989 roku. Czy, Pana(i) zdaniem, **szacunek, jakim parafianie darzą swoich proboszczów i wikariuszy, po roku 1989:**

(%)

	zwiększył się	zmniejszył się	nie zmienił się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	13	36	42	9	1111
Płeć					
Mężczyźni	12	40	40	8	527
Kobiety	14	33	44	9	584
Wiek					
18-24 lat	13	53	28	5	158
25-34	6	41	42	11	196
35-44	10	36	45	9	241
45-54	14	38	42	6	202
55-64	18	26	50	6	130
65 lat i więcej	20	21	44	15	183
Miejsce zamieszkania					
Wieś	14	33	46	7	410
Miasto do 20 tys.	11	41	39	9	135
od 21 do 100 tys.	15	38	39	8	205
101-500 tys.	11	36	42	11	214
501 tys. i więcej mieszk.	12	39	40	10	146
Wykształcenie					
Podstawowe	18	30	42	9	322
Zasadnicze zawodowe	12	36	45	7	280
Średnie	12	42	38	8	402
Wyższe	4	32	48	16	107
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	10	31	51	9	81
Prac. umysł. niż. szczebla	10	39	40	10	121
Pracownicy fiz. - umysł.	16	34	43	7	70
Robotnicy wykwalifikowani	12	46	37	5	110
Robotnicy niewykwalifik.	0	37	55	8	36
Rolnicy	4	39	54	3	48
Pracujący na własny rach.	13	40	31	16	52
Bierni zawodowo					
Renciści	16	29	46	9	148
Emeryci	18	23	46	13	196
Uczniowie i studenci	14	58	21	7	84
Bezrobotni	14	40	38	8	104
Gospodynie domowe i inni	11	34	51	4	60
Pracuje w:					
sferze budżetowej	12	41	39	8	101
sekt. państw., publicznym	16	29	49	7	114
sp. właśc. pryw. i państwa	9	44	38	9	88
sekt. pryw. poza rolnict.	8	46	36	10	203
prywatnym gosp. rolnym	1	37	59	2	63
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	16	37	41	6	174
276 - 399	14	38	43	5	157
400 - 549	14	34	44	7	275
550 - 799	14	31	48	7	160
Powyżej 799 zł	12	40	36	12	175
Ocena własnych war. mater.					
Dobre	14	39	39	9	234
Średnie	12	35	43	10	500
Złe	14	36	42	8	378
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	24	22	51	4	51
Raz w tygodniu	16	28	49	7	524
1-2 razy w miesiącu	11	39	40	10	208
Kilka razy w roku	9	52	28	11	214
W ogóle nie uczestniczy	7	44	34	15	112
Poglądy polityczne					
Lewica	6	46	40	8	270
Centrum	13	40	39	8	305
Prawica	16	27	49	8	296
Trudno powiedzieć	17	31	40	11	238

Tabela 8. Niektórzy uważają, że sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce po roku 1989 zmieniła się w porównaniu z jego sytuacją sprzed 1989 roku. Czy, Pana(i) zdaniem, **sytuacja majątkowa Kościoła po roku 1989:**

(%)

	poprawiła się	pogorszyła się	nie zmieniła się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	68	5	17	11	1111
Płeć					
Mężczyźni	71	5	17	8	527
Kobiety	65	5	17	13	584
Wiek					
18-24 lat	75	2	13	10	158
25-34	67	4	20	9	196
35-44	72	5	13	10	241
45-54	69	5	16	10	202
55-64	64	4	19	14	130
65 lat i więcej	59	8	19	14	183
Miejsce zamieszkania					
Wieś	66	4	21	9	410
Miasto do 20 tys.	65	4	18	13	135
od 21 do 100 tys.	72	5	14	9	205
101-500 tys.	69	6	14	12	214
501 tys. i więcej mieszk.	67	7	10	16	146
Wykształcenie					
Podstawowe	61	6	21	12	322
Zasadnicze zawodowe	70	4	16	10	280
Średnie	73	4	14	9	402
Wysze	63	5	14	18	107
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	73	5	10	13	81
Prac. umysł. niż. szczebla	68	5	19	8	121
Pracownicy fiz. - umysł.	74	5	10	11	70
Robotnicy wykwalifikowani	66	3	22	9	110
Robotnicy niewykwalifik.	72	4	12	13	36
Rolnicy	66	8	24	1	48
Pracujący na własny rach.	68	5	11	17	52
Bierni zawodowo					
Renciści	65	4	17	14	148
Emeryci	62	7	20	11	196
Uczniowie i studenci	78	5	8	9	84
Bezrobotni	73	3	17	7	104
Gospodynie domowe i inni	54	3	22	21	60
Pracuje w:					
sferze budżetowej	72	5	14	9	101
sekt. państw., publicznym	71	5	16	8	114
sp. właśc. pryw. i państwa	62	4	20	14	88
sekt. pryw. poza rolnict.	72	4	14	10	203
prywatnym gosp. rolnym	68	6	25	1	63
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	67	3	20	10	174
276 - 399	73	5	15	7	157
400 - 549	69	4	15	12	275
550 - 799	65	6	20	9	160
Powyżej 799 zł	72	5	10	12	175
Ocena własnych war. mater.					
Dobre	67	4	17	12	234
Średnie	68	5	17	11	500
Złe	68	5	16	11	378
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	46	4	36	14	51
Raz w tygodniu	63	8	19	10	524
1-2 razy w miesiącu	64	3	18	15	208
Kilka razy w roku	81	2	9	9	214
W ogóle nie uczestniczy	81	2	10	8	112
Poglądy polityczne					
Lewica	79	2	11	7	270
Centrum	73	5	12	11	305
Prawica	57	8	22	13	296
Trudno powiedzieć	62	3	23	12	238

Tabela 9. Czy obecnie w porównaniu z okresem sprzed roku 1989 Polacy są:

(%)

	bardziej religijni	mniej religijni	tak samo religijni	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	11	39	45	6	1111
Płeć					
Mężczyźni	9	37	49	4	527
Kobiety	12	40	41	7	584
Wiek					
18-24 lat	8	55	34	4	158
25-34	5	40	47	8	196
35-44	10	42	45	4	241
45-54	9	40	45	5	202
55-64	16	30	51	3	130
65 lat i więcej	18	25	47	10	183
Miejsce zamieszkania					
Wieś	11	32	51	6	410
Miasto do 20 tys.	12	38	43	7	135
od 21 do 100 tys.	9	43	42	5	205
101-500 tys.	10	47	38	6	214
501 tys. i więcej mieszk.	13	40	42	5	146
Wykształcenie					
Podstawowe	15	33	44	8	322
Zasadnicze zawodowe	11	36	48	6	280
Średnie	8	44	43	4	402
Wyższe	7	44	44	5	107
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	10	45	43	3	81
Prac. umysł. niż. szczebla	5	52	37	6	121
Pracownicy fiz. - umysł.	6	31	54	8	70
Robotnicy wykwalifikowani	15	39	45	1	110
Robotnicy niewykwalifik.	3	24	70	3	36
Rolnicy	3	48	45	4	48
Pracujący na własny rach.	8	35	46	11	52
Bierni zawodowo					
Renciści	17	31	47	6	148
Emeryci	17	29	46	8	196
Uczniowie i studenci	6	61	25	7	84
Bezrobotni	5	41	51	3	104
Gospodynie domowe i inni	15	34	42	9	60
Pracuje w:					
sferze budżetowej	8	55	32	5	101
sekt. państw., publicznym	11	38	46	5	114
sp. właśc. pryw. i państwa	8	44	46	2	88
sekt. pryw. poza rolnict.	7	37	50	6	203
prywatnym gosp. rolnym	4	43	49	4	63
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	9	34	48	8	174
276 - 399	16	38	43	3	157
400 - 549	11	40	42	6	275
550 - 799	12	34	50	4	160
Powyżej 799 zł	10	43	44	3	175
Ocena własnych war. mater.					
Dobre	8	43	44	6	234
Średnie	11	38	46	6	500
Złe	12	37	44	6	378
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	15	33	46	7	51
Raz w tygodniu	12	34	49	5	524
1-2 razy w miesiącu	10	37	48	6	208
Kilka razy w roku	10	47	36	7	214
W ogóle nie uczestniczy	4	53	35	8	112
Poglądy polityczne					
Lewica	6	48	40	5	270
Centrum	11	35	48	6	305
Prawica	11	37	47	4	296
Trudno powiedzieć	14	35	43	8	238